

el-ÂSÂR (الآثار)

Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin
(ö. 189/805)
Hanefî fikhında
delil olarak kullanılan
ahkâm hadislerini topladığı eseri.

Fıkıhta olduğu gibi hadiste de imam kabul edilen Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî bu eserinde hocası Ebû Hanîfe'den rivayet ettiği merfû, mevkuf ve mürsel hadisleri fıkıh bablarına göre tasnif etmiştir. Ebû Hanîfe dışında yirmi kadar hocadan aldığı bazı rivayetlere de kitabında yer vermiştir. Daha önceleri fıkıh kitapları içinde bulunan bu hadisleri müstakil bir eserde toplaması İmam Muhammed'in tenkide uğramasına sebep olmuştur. Şeybânî rivayetleri kaydettikten sonra çok defa, "Muhammed dedi ki biz bu görüşü benimsemekteyiz; zaten bu, Ebû Hanîfe'nin görüşüdür" diyerek veya-varsa- itirazlarını ve benimseydiği görüşü delilleriyle zikrederek kendi fikhî kanaatlerini ortaya koymaktadır. *el-Âsâr* bu muhtevasiyla klasik hadis kitaplarından ayrılmakta, tartışmalı bir fıkıh kitabı görünümünü kazanmaktadır.

Yazma nüshalarının hemen bütün dünya kütüphanelerinde bulunması *el-Âsâr*'ın bilhassa Hanefî muhitlerde gördüğü ilginin bir delilidir. İstanbul'da Beyazıt Devlet (nr. 1853; Veliyyüddin Efendi, nr.

466), Millet (Feyzullah Efendi, nr. 644), Süleymaniye (Yenicami, nr. 568; Lâleli, nr. 798), Selim Ağa (nr. 275), Köprülü (nr. 233) ve daha birçok kütüphanede muhtelif yazma nüshaları mevcuttur. Ebû'l-Hasenât Abdülhay el-Leknevî'nin kısa bir takdimi ile 152 sayfa olarak Leknevî'de (1883, 1312/1894) taşbaskı usulüyle tabedilmiştir. Daha sonra Lahor'da (1309 ve 1328 yıllarında, 336 sayfa olarak) basılmıştır. Fihristleri dışında 640 sayfa tutan I. cildinin yeni bir baskısı Ebû'l-Vefâ el-Efgânî tarafından Pakistan'da gerçekleştirilmiştir (1385/1965).

el-Âsâr'a bilhassa Hindistan âlimleri tarafından ta'lik ve şerhler yazılmıştır. Bunlar arasında, Abdülbârî b. Abdülvehhâb el-Ensârî'nin *et-Ta'liku'l-muhtâr 'alâ Kitâbi'l-Âsâr*'ı, Abdülazîz b. Abdürreşîd'in *Fezû's-settâr fi şerhi Kitâbi'l-Âsâr*'ı ve Mehdi Hasan el-Şahcihanpûrî'nin *Kalâ'idü'l-ehzâr şerhu Kitâbi'l-Âsâr*'ı anılmaya değer çalışmalarıdır. Ayrıca İbn Hacer el-Askalânî'nin *el-İsâr bi ma'rifeti ruvâtü'l-Âsâr*'ını zikretmek gerekir. *Keşfü'z-zunûn*'da (II, 1384) Tahâvî'nin *el-Âsâr*'a şerh yazmış olduğuna dair bir kayıt varsa da bu şerhi tesbit etmek mümkün olmamıştır.

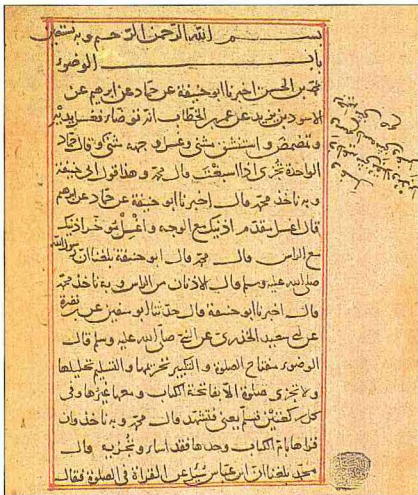
BİBLİYOGRAFYA :

Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe*, s. 42; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetu'l-hâvâtır*, VII, 216; a.m.f., *eş-Şekâfetü'l-İslâmiyye fi'l-Hind* (nr. Ebû'l-Hasan Âli en-Nedvî), Dimaşk 1403/1983, s. 157, 393, 396; Tehânevî, *Kavâ'id fi'ulûmi'l-hadîs*, Beyrut 1972, s. 210, 343; M. Zâhid el-Kevserî, *Bulâğu'l-emânî*, Humus 1969, s. 85; Brockelmann, *GAL*, I, 171; *Suppl.*, I, 291; II, 76; Sezgin, *GAS*, I, 430; Serkis, *Mu'cem*, II, 1163; Münecid, *Mu'cem*, II, 86.

İSMAİL L. ÇAKAN

el-Âsâr'ın ilk sayfası (Köprülü Ktp., nr. 233)

ÂSÂR-ı BÂKİYE (آثار باقية)

Türk matematikçi ve ilim tarihçisi
Sâlih Zeki'nin
(ö. 1921)

İslâm matematikçilerine ve
onların eserlerine dair kitabı.

Önsözde yazar, kitabına bu ismi meşhur İslâm âlimi Ebû'r-Reyhân el-Bîrûnî'nin *el-Âsârü'l-bâkiye 'ani'l-ğurûni'l-ğâliye* adlı eserinden ilham alarak verdiği söyler ve onu nasıl hazırladığını ayrıntılı biçimde anlatır. Burada açıkladığına göre, 1886'da Paris'te mühendislik tahsilini bitirip İstanbul Telgraf İdare-si'nde çalışırken, Fransız bankası Crédit

Lyonnais'in İstanbul şubesi müdürü olan Le Moine adlı astronomi, matematik ve eski kitap meraklısı bir zatla tanışır ve o kendisine, "Zeki Bey, İstanbul kütüphanelerindeki astronomi ve matematikle ilgili kitapları inceleyip Şarklılar'ın bu ilimlerdeki hizmetlerini dünyaya tanıtsanız ne iyi olur" der. Bu tavsiyeyi benimseyen Sâlih Zeki, kütüphanelerdeki hey'et ve riyâziye konulu Arapça, Farsça ve Türkçe kitapları incelemeye başlar ve kısa süre sonra, bu konunun doğru değerlendirilebilmesi için müslümanların eski Yunan ve Hint eserlerinden neler aldıklarının bilinmesi gerektiği kanaatine varır. Bunun üzerine iki yıl kadar eski Yunan matematikçilerinin ve astronomlarının eserlerini belli başlı matematik tarihi kitaplarından inceler. Ayrıca bu konuda, devrin meşhur matematikçisi Paul Tannery başta olmak üzere çeşitli ilim adamlarıyla yazışmalar yapar ve sonuçta kendi tabiriyle, artık tamamen unutulmuş olan "Batlamyus astronomisi"ni öğrenir. Bu arada Hint matematiği ile ilgili Sanskritçe kitapların tercüme-leri üzerinde de çalışır. Bu ön hazırlıklardan sonra üç yıl boyunca kütüphanelerde araştırma yapıp notlar alır ve bu araştırmalarının bir kısmını Dârülfünun'da konferanslar halinde takdim eder. Bir ara Maarif nazırlığı yapan Said Bey, Sâlih Zeki'den bu çalışmalarını bir kitap halinde neşretmesini ister. Bir süre sonra, dört cilt olarak düşündüğü kitabın I. cildinin birinci ve ikinci kısımları 1329'da (1913) Matbaa-i Âmir'e'de basılır (207 + 304 sayfa). Ciltlerin önsözleriyle arka kapaklarında diğerlerinin de basılmak üzere olduğu ve kitabın kolaylık olsun diye dört cilde ayrıldığı yazılı ise de bu ciltler basılmamıştır. Basılmayan kısımların müsveddeleri İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde (TY, nr. 903, 904, 905) bulunmaktadır.

Âsâr-ı Bâkiye'nin basılan ciltlerinin her ikisi de bir medhal, iki bab, bir hâtime ve bir zeyilden meydana gelmiş olup kitapta sırasıyla şu konular işlenmiştir:

1. cilt: Doğu'da trigonometrinin (müsellesât) ve sinüsün (ceyb) ortaya çıkışı, yayların toplama, çıkarma, çarpma ve bölmesi, tanjant (mümas), üçgen çözümü, trigonometri cetvellerinin hesabı ve Kardîzâde-i Rûmî'nin cetvellerde yaptığı de-ğişiklik; hâtime: trigonometri ilminin Ba-tı'da yayılışı; zeyil: bu ciltte adları geçen matematikçilerin hayatları ve eserleri.